

בענין מצות כיבוד אב ואם כשאמרו לו לעבור על המצוות

א. חקירה אם מצות כיבוד דחוויה או הופקעה לגמרי

איתא ביבמות (ו.), "יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי." וע"ש בהסוגיא דדנה הגמ' למה לא אמרינן דעשה דכיבוד או"א דוחה לל"ת, והסיקה הגמ' דשאני כיבוד או"א דדינה כהכשר מצוה ולא גמרינן מכלאים בציצית שידחה בכה"ג, ע"ש בתוס' (ד"ה ניגמר וד"ה שכן), וכן פרשו רוב הראשונים. והנה מבואר לפי פשטות הגמ' דדרשת כולכם חייבין בכבודי אינה מפקיעה הני ציוויים ממצות כיבוד או"א כל וכל, אלא כיון דסו"ס הוא מהנה את אביו הרי הוא בכלל המצוה, רק דגמרינן מדרשת הקרא דלא אלימא מצות כיבוד או"א לדחות לל"ת כיון דנידונת כהכשר מצוה בעלמא. וכן נר' מתוס', ע"ש היטב.¹

אבל הדברים קשין טובא, דלא נר' כן מהרמב"ם ושאר פוסקים. הנה ז"ל הרמב"ם הל' ממרים (ו:יב), "מי שאמר לו אביו לעבור על דברי תורה בין שאמר לו לעבור על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה אפילו של דבריהם, הרי זה לא ישמע לו שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי." וכן נפסק בטור ושו"ע (יו"ד רמ:טו),

¹ והא דגמרינן משבת לשאר איסורין (לומר דאף בשאר איסורין כיבוד או"א נדחה כשאמרו לעבור על המצוות) באמת צלע"ק. דע' בתוס' (ה: ד"ה כולכם) דהקשו האיך ידעינן דאיכא יותר כבוד להקב"ה ע"י שמירת שבת מע"י כיבוד או"א, אולי איפכא מסתברא ויש ללמוד דכיבוד או"א דוחה שבת. ותירצו דשבת עדיפא דמעידה על המקום שברא העולם. וקשה האיך למדו חז"ל משם לשאר איסורי תורה. ועי' בגמ' עצמה (ריש (ו) דנר' דבאמת העירה הגמ' בקושיא זו אבל לא תירצו כלום. ואולי צ"ל דאע"פ דעיקר הדרשה הוא לגבי שבת דבאמת עדיף, מסתבר דלא חילקה הכת' באיסורים, ולא נאמרה הדרשה אצל שבת אלא כדי שנדע לדחות למצות כיבוד או"א אבל לא שנמעט הדרשה לשבת לחודה.

ע"ש. הרי מבואר דאין דין זה מיעוט בעלמא בדיני עשה דוחה ל"ת, אלא גמרינן מהדרשה הנ"ל חידוש דין במצות כיבוד או"א, דאין מצות כיבוד במקום שאמרו לעבור על מצוות התורה. שהרי אי הוה אמרינן דאינו אלא מיעוט בדיני עשדל"ת, אז בעשה נגד עשה לא היה שום הכרח להעדיף מצוה אחרת ולהניח מצות כיבוד או"א.² ועוד, דהאיך מעדיפים למצוה דרבנן נגד מצוה דאורייתא דכיבוד או"א. (וע' בב"י דבאמת התקשה בזה וכתב דאף מצוה דרבנן בכלל הלימוד של כולכם חייבין בכבודי. ומבואר בהדיא דאין זה פרט בדיני עשדל"ת.)

וכן נר' בהדיא מתשו' הרא"ש (טו:ה, ונפסק בשו"ע רמ:טז) דהוי חידוש דין במצות כיבוד או"א ולא רק שאין עשה דהכשר מצוה דוחה לאוין. וז"ל, "שאלת על האב שצוה לבנו שלא ידבר עם יהודי אחד ולא ימחול לו מה שעשה עד זמן קצוב, והבן חפץ להתפייס עמו אלא שחושש לצואת אביו. דע, שאסור לשנוא לשום יהודי אם לא שיראהו עובר עבירה, והאב שצוה לשנוא לו לאו כל כמיניה לצוותו לעבור על דברי תורה, שנאמר אני ה' מוראי למעלה ממוראכם." ולכא' הדברים סותרין דברי הגמ' דדנה מדין עשדל"ת, וצ"ע.

ב. יישוב הדברים, וביאור שהוא מדין דחייה

אולם אחר העיון נראה דבאמת אין כאן סתירה כלל. די"ל דאע"פ דמצות כיבוד או"א במקומה עומדת אף כשאמרו לו לעבור על מצוות התורה (כיון דסו"ס הוא מכבד את אביו), אעפ"כ מצוה זו נדחית מפני שאר מצוות עשה ואף מפני מצוות דרבנן, דבמקום כבוד שמים אין חולקין כבוד לבנ"א. (ודבר זה גמרינן מדרשת הקרא דכולכם חייבין בכבודי דשאר מצוות התורה קדמי למצוות כיבוד או"א, וכמ"ש הרא"ש הנ"ל דמורא ה')

² ואע"פ דהיה אפשר לדחוק דכיבוד או"א קיל כיון דנידון כהכשר מצוה בעלמא, לא נר' כן לפי הפשטות. דנר' מחז"ל ופוסקים דמצות כיבוד או"א בעצם עדיף טפי וחשיב "מצוה גדולה" כמ"ש הרמב"ם ריש פ"ו דהל' ממרים. ועוד, הרי נר' מסתימת הפוסקים דכיבוד או"א נדחה אפי' נגד הכשר מצוה אחרת כל שא"א ליעשות ע"י אחרים. ועוד, הרי הא דאין כיבוד או"א דוחה לל"ת משום דהוי רק הכשר מצוה נר' דזהו סברא מסויימת בדיני דחיית לאוין ואינו משום קולא במצות כיבוד או"א. כן מבואר בהדיא במיארי ביבמות שם דהוי חסרון של בעידנא. (ואע"פ דמתוס' סוף (ו). לא נר' כן לגמרי, נר' דעכ"פ אפי' לתוס' הסברא קרובה לזה, ע"ש ואכמ"ל.)

למעלה ממוראכם.) אבל עדיין הוקשה לה להגמ' דהניחא כשצו לבטל מצוות עשה, אבל כשצו לעבור על מצות ל"ת הרי היה צ"ל דמצות כיבוד או"א דוחה לל"ת לעשותה כמי שאינה כמו בכל עשדל"ת דעלמא, וממילא היה צריך לקיים מצות כיבוד כיון דמדיני התורה באמת אינו עובר על הלאו.³ שהרי אם היינו למדין מדרשת כולכם חייבין בכבודי דאין זה בכלל כיבוד אז היינו אומרים דאין כאן מצוה שידחה הל"ת. אבל אחר דאמרין דאיכא מצוה אפי' כשאמרו לעבור עבירה אז היה ראוי שידחה הל"ת. ולזה כתבה הגמ' דאפי' מדיני עשדל"ת אין מצות כיבוד או"א דוחה, דכיון דאינה אלא הכשר מצוה אינה דומה לכלאים בציצית. (ואחר שמדיני עשדל"ת אינה דוחה הלאו הרי באמת חוזר לדין כולכם חייבין בכבודי והמצות ל"ת עדיפא. ונמצא דטעמא דאינה דוחה למצות עשה ומצות דרבנן הוא משום דרשת כולכם חייבין בכבודי, וטעמא דאינה דוחה ללאו הוא גם מטעם זה וגם משום דאינה אלא הכשר מצוה. והרמב"ם דכתב רק טעם ראשון נר' משום דהוא כולל הכל ופשוט טפי.)

ועוד ראייה דאף כשצו לעבור עבירה מצות כיבוד עדיין קיימת נר' מהא דדימוהו הפוסקים (עי' תוס' יבמות ה: ד"ה כולכם, ועי' גמ' קידושין לב. ועוד) לציור שצו האב והאם ציווים שונים דהדין הוא דעושין רצון האב שהוא ואמו חייבין בכבודו, וכתבו דהה"נ הכא דהוא ואביו חייבין בכבוד שמים. והרי שם נר' דודאי מדין דחייה אתינן עלה וציווי האם במקומו עומד, ואם עשה שלא כדין ושמע לאמו אעפ"כ מצוה היא בידו. וכן נר' לגבי סוגיין, דאם עבר ושמע לאביו מצוה בידו, אלא דלא עשה כהוגן דהוה ליה להעדיף מצות שמים.

וכן יש ללמוד מדברי הרמב"ם הל' גזו"א (יא:יט) וז"ל, "ראה את האבדה ואמר לו אביו אל תחזירנו יחזיר ולא יקבל ממנו. שאם קבל מאביו

³ הא דכתבנו בענין עשה דוחה ל"ת דכשקיים העשה אינו עובר על הלאו כלל, כן נ"ל פשוט מכל הסוגיא דעשדל"ת. ונר' דמשו"ה אין חיוב למנוע עצמו מללבוש בגד של צמר אף כשיועד שיצטרך להשים עליו ציצית של פשתים כמ"ש הרשב"א יבמות (סוף ד:), דאין זה בגדר הכנסת עצמו להעברת הלאו באונס דאין כאן העברת הלאו כלל. וכן מובן מאי שנא דבמקום אונס עדיף לבטל עשה מלעבור על ל"ת כיון דל"ת חמור. דדוקא בציור של עשה דוחה ל"ת דאינו חשיב שעובר על העבירה כלל יש להעדיף להעשה, אבל במקום אונס דעובר על העבירה באונס ודאי ל"ת חמור. ועי' היטב בשו"ת מהר"ק שורש קל"ט ובדברי ר' נסים גאון שבת קל"ג והדברים עתיקין. ונ"ל דאין זה תלוי בחקירת האחרונים אם עשדל"ת הוא בתורת הותרה או דחוייה, אבל אכמ"ל.

נמצא בעת שקיים מצות עשה של כבוד את אביך ביטל עשה של השב תשיבם ועבר על לא תוכל להתעלם. הנה נר' מריהטת לשונו דאם באמת עבר ושמע לאביו דקיים מצות כיבוד או"א אלא שעשה שלא כהוגן, וזהו ראייה גדולה למה שכתבנו. (והא דהקשו מקצת מפרשים דנר' מדבריו כאן דטעמא לדין הוא משום דאין עשה דוחה עשה ול"ת וסותר לדבריו בהל' ממרים הנ"ל דביאר משום כולכם חייבין בכבודי דאינו דוחה לשום לאו, נ"ל דאינו קשה כ"כ. דבאמת אין כוונת הרמב"ם לומר דדוקא משום דיש עשה ול"ת משו"ה אינו דוחה, דאף אם אין כאן אלא עשה של דבריהם אין לשמוע וכמ"ש בהל' ממרים. אלא הרמב"ם כתב האמת דלמעשה הוא עובר על עשה ולא תעשה. אבל לא כתב הטעם משום דאין עשה דוחה עשה ול"ת, דבאמת איכא ב' טעמים, א' משום אין עשה דוחה ל"ת ועשה וב' משום כולכם חייבין בכבודי ושניהם אמת כמו שנכתב. וע"ע בפיה"מ לב"מ (לב). דבאמת כתב שם שני הטעמים שאין לציית לאביו בציור זה.)⁴

(שו"מ בקובה"ע יח: א דכבר כתב הגר"א וסרמן זצ"ל כעין מהלך דידן, אלא דהוא כתב שם דלפי מסקנת הדברים באמת נתמעט ציווי לעבור עבירה מעצם דין כיבוד או"א, ע"ש וצ"ע.)

⁴ וחשבתי להביא עוד ראייה לדברינו מהמדרש המופרסם שהביא רש"י פרשת ויצא (כט:יא) שצוה עשו לאליפו להרוג את יעקב וקיים אליפו הציווי ע"י שלקח כל רכוש יעקב, ושבח חז"ל למעשה אליפו (ע' דברים רבה ב: כ [ג]). וקצת משמע משם דיש בזה קיום מצות כיבוד. אבל אחר העיון נר' דלכאור' אין זה ראייה לכלום, ולא שבחו לו בזה משום דקיים מצות כיבוד, דבאמת אליפו עשה שלא כהוגן ולא היה ליה לקחת כלום מיעקב. (וע' במדרש ספר הישר סוף פרשת תולדות דהאריך יותר בביאור הסיפור ומבואר דרצה אליפו בתחילה להרוג את יעקב, אלא דלסוף ריחם עליו רק לקחת רכוש.) אלא נר' דלא שבחו חז"ל לאליפו אלא שבחו ליצחק, דכיון דגדל אותו רשע בחיקו של יצחק הוא קיבל קצת ממידת הרחמים ומשו"ה משך ידו מלהרוג את יעקב. והמדייק בדברים רבה הנ"ל יראה שלא אמרו חז"ל על אליפו שהוא צדיק, אלא שפעולת צדיק לחיים, דהיינו דפעולת יצחק לחיים, ומשום הצדקות של יצחק אבינו לא גביר הרשעות של אליפו כדי להרוג את יעקב. וכן ע' בשיחת מוסר להגר"ח שמואלביץ זצ"ל (מאמר י"ב) דביאר דאליפו היה אביו של עמלק דטוב ורע מעורבין בו יחד וזהו גרוע ביותר. (ולפ"ז מש"כ בפ"י מהגרז"ו על הדברים רבה שם דאליפו צדיק היה אינו נראה. ומש"כ מהפס' באיוב ד: א דאליפו התימני היה אליפו בן עשו והיה נביא, הרי מבואר בהדיא לא כן בפ"י הרמב"ן לאיוב א: א דאין זה אליפו בן עשו אלא זהו אחד מצאצאיו, והיה לו קדושה כיון דהיה מזרעו של אברהם אבינו.)

ג. אם אביו רוצה שיכבדהו ע"י פחיתות כבוד שמים אין לשמוע אפי' אם לא יבטל מצוה אחרת

כתב הרמב"ם הל' ממרים (ו:יג) וז"ל, "אמר לו אביו השקני מים ויש בידו לעשות מצוה אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים תעשה ויתעסק בכבוד אביו שאין מבטלין מצוה מפני מצוה, ואם אין שם אחרים לעשותה יתעסק במצוה ויניח כבוד אביו שהוא ואביו חייבים בדבר מצוה." וכן נפסק בשו"ע (יו"ד רמ:יב), ע"ש. וכבר התקשו האחרונים לאיזה צורך כתבו הרמב"ם ושו"ע הלכה זו, הרי כבר איתא ברמב"ם (שם הל' י"ב) ושו"ע (סע' ט"ו) דגמרינן מכולכם חייבין בכבודי דמצות שמים דוחה לכיבוד או"א, ואיזה צורך יש בכפילות הדברים.

ופשר הדבר מבואר במאירי קידושין (לב.) וז"ל, "כל שאמר לו אביו השקני מים או שצוהו אי זה דבר והיה לו מצוה לעשות, אם אפשר ליעשות ע"י אחרים תעשה ע"י אחרים וילך הוא לכבוד אביו, וכן הדין במצוה שא"א לו בה באחרים אלא שאינה שעה עוברת ואפשר לו לקיים את שתיהן. הא כל שהמצוה שעה עוברת וא"א לו בה באחרים יניח כבוד אביו ויעשה את המצוה שהוא ואביו חייבין בכבוד שמים. ואם צוהו לעבור על אי זה מצוה הן עשה הן לא תעשה אפי' מדברי סופרים אל ישמע לו כלל." הרי חילק המאירי דכשמצווה לו בהדיא לעבור על דברי תורה אז אין לשמוע אליו כלל, אבל כשמצווה לעשות דבר היתר אלא שיש לו באותה שעה גם מצוה לשמים אז תלוי אם מיירי במצוה שא"א ליעשות ע"י אחרים ומצוה שאינה עוברת וכו'.

אבל גוף החילוק לכאור' צריך ביאור. שהרי גם כשצוהו להשקהו מים ויש לו מצוה לעשות הרי הוא מבטלו ממצות שמים, ומה בכך שהוא מזכיר העברת הלאו בפירושו. ונר' בביאור הדברים דמיירי כשצוהו לעבור על דברי תורה ולא משום הנאה אחרת, אלא זה גופא שהוא ציית אליו ומבטל ממצוה זהו כבודו. ובענין זה הבינו הפוסקים דאין לשמוע לאביו אפי' במצוה שאינה עוברת וכו', שהרי אין לתת כבוד לאביו כשגוף הכבוד הוא קצת פחיתות בכבוד שמים, ואף זהו בכלל כולכם חייבין בכבודי דכבוד שמים עדיף.⁵ (אבל נר' אף בזה כמו שכתבנו, דאם עובר וציית לאביו

⁵ ואין לתמוה האין גמרינן כמה דינים שונים מדרשה זו, דבאמת יסוד אחד לכולן ואין כאן שני לימודים שונים. והכלל הוא דאם ציווי של אביו הוא נגד מצוה אחרת אמרה

דמצוה בידו כיום דסו"ס כיבוד לאביו אלא דנעשה עבירה כיון שהפחית
 (כבוד שמים ח"ו).

ד. מח' ראשונים אם יש מצות כיבוד או"א

אפי' בדבר שאין להוריו

הנאה ממנו

הנה כתבנו בביאור דעת הרמב"ם ומאירי (וכן נראה בדעת הטור
 ושולחן ערוך) דשייכת מצות כיבוד אב ואם אף כשצוה האב לעבור עבירה
 ואף על פי שאין לו שום הנאה של ממש מזה (אלא דגמרינן מדרשת כולכם
 חייבין בכבודי דאין לשמוע אליו ככי האי גוונא). וכן נראה מפשטות דברי
 הרמב"ם בהלכות גזילה ואבידה הנ"ל, דעצם העובדא שקיבל דברי אביו
 זהו הכבוד, עיין שם. אבל נראה דדבר זה באמת תלוי במחלוקת ראשונים.
 דיש שכתבו דאין מצות כיבוד אב ואם אלא בכגון הני ציורים שכתבו
 חז"ל, דהיינו להאכילו ולהשקותו וכו' דיש להאב הנאה, אבל כשאין להאב
 הנאה לא צוה רחמנא לכבדו בכך. כן מבואר בהדיא בחידושי הריטב"א
 יבמות (ריש ו.) דכשצוהו ציווי בעלמא ולא להנאתו אין חיוב לשמוע לו
 אפילו במילי דרשות. וכן נראה לעניות דעתי גם בדעת הרשב"א שם (סוף
 ו.) וז"ל, "שאיין עיקר כבודו אלא במה שיש לו בו הנאה וכדאמרין
 בקדושין (לא:): איזהו כבוד מאכילו ומשקהו מלבישו ומנעילו אבל אמר לו
 לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום אין זה כבוד שנצטוה עליה, וכבוד
 כזה אין בו עשה של תורה שידחה אפילו לאו גרידא." וכן איתא ברמב"ן
 שם, "אמר לו לעשות דבר שאין לו הנאה של כלום אין זה כבוד שאמרה
 תורה." דהיינו, דאע"פ דיש בזה מקצת כבוד ע"י שהוא שומע אליו, אין זה
 הכבוד שצוה עליו רחמנא. וכן מבואר בהדיא בשטמ"ק ב"מ (לב.)
 מהרמב"ן והרשב"א דאין בזה מצוה. וכן נר' בדעת המהרי"ק (שורש קס"ו
 ד"ה ועוד דעד) וז"ל, "דלא שייך כבוד אלא כגון מאכילו משקהו וכו'".

התורה דאיכא יותר כבוד שמים ע"י שמניח ציווי אביו ועושה המצוה. ולכן אם ע"י נתינת
 כבוד לאביו הוא יבטל מצוה אחרת או צריך להניח כבוד אביו. והשתא אמרינן עוד,
 דאפי' אם לא יבטל מצוה אחרת אבל עצם עשיית רצון אביו יפחת בכבוד שמים אין
 לשמוע לאביו.

דשייך לאב אבל במילתא דלא שייך האב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו, וע"ש עוד. וכן נר' לפי פשוטו מתוס' קידושין (ריש לב.), ע"ש.⁶

אבל מרש"י יבמות (ו. ד"ה אלא) נראה כמו שכתבנו בדעת הרמב"ם וסיעתו, שהרי רש"י הדחיק עצמו בפירוש הגמרא שם ולא פירש כתוס' ושאר ראשונים, ונראה דהיינו משום דסבירא ליה דאיכא מצות כיבוד אב ואם אף כשלית ליה להאב הנאה, ולכן לא היה יכול לפרש כתוס' דעיקר המצוה הוא בהנאה שנותן לאביו, עיין שם היטב.⁷ וכן כתב הריטב"א הנ"ל בדעת רש"י. (אבל עיין בערוך לנר על רש"י ד"ה היטמא דכתב לא כן בדעת רש"י.) וכן דייק הגאון ר' יפהן שם בפירוש המאירי בהך סוגיא, עיין שם. וידוע מהגר"א (יורה דעה סוף סימן ר"מ) שיטה אמצעית, דאיכא מצות כיבוד אב ואם אפילו באופן שאין להאב הנאה, אלא דלא אלים כיבוד כזה לדחות ללא תעשה ולא היה צריך לזה שום קרא. (אלא דהגר"א כתב כן בדעת הרשב"א, ודבריו צריכים עיון דלכאורה לא נראה כן בכוננת הרשב"א כמו שביארנו לעיל. שהרי כתב הרשב"א בזה הלשון, "אמר לו

⁶ יש להעיר דמבואר בתוספות דהנאה לענין כיבוד אב ואם אינה דוקא הנאת הגוף, אלא אף ישוב הדעת וכיוצא בו נחשבינן כהנאה לענין זה, עיין שם בהמשך דברי התוספות, ועיין בתוספות שם (סוף לא): מה שכתב מהירושלמי. ונראה דגדר הנאה לענין זה הוא כל דבר שמוסיף להוריו הרגשה טובה וכיוצא בה על ידי מעשיו. אולם בצירוף שמצווה לו לעשות איזה דבר ולא יהיה להוריו שום תוספת הנאה על ידי שמקיים הציווי רק שאם לא יקיימו יגרום להם מקצת צער אין זה בכלל כבוד דאין זה הנאה. ואף על פי שאסור לו לזלזל בהאי ציווי ולגרום להם צער (ועיין לקמן מה שנכתוב לקמן בסמוך) אעפ"כ אם יכול לנהוג באופן שלא יהיה להם שום צער (כגון שהם לא ידעו מזה) נר' דאין חיוב לשמוע להם. (ויש לע' אם אף בדעת הרמב"ם ושו"ע הנ"ל י"ל דצריך עכ"פ שיהיה איזה הנאה לאביו, רק דסברי דעצם העובדא שציית ליה חשיב הנאה. אבל אם לא ידעו אם ציית ליה אם לאו ולא יהיה לו הנאה מזה, אולי י"ל דאף לדעת הרמב"ם ל"צ לשמוע, וצ"ע.)

⁷ כן נר' לפרש בדעת רש"י, וכן העיר לי ידידי ר' אליעזר גלרנטר. אבל נר' דבאמת אפשר לפרש הגמ' כמש"כ התוס' ורוב ראשונים אפי' אם סובר דאיכא כיבוד או"א בכל ציווי דעלמא. ד"ל דאע"פ דאיכא מצות כיבוד בעשיית ציווי אביו אף כשלית ליה הנאה, עכ"פ י"ל דעיקר מצות כיבוד הוא ע"י שמאכילו ומשקהו וכו' כדברי הגמ' קידושין, ובכה"ג אין הבאת האוכל אצלו אלא כהכשר מצוה כמ"ש הראשונים. וכן נר' לפרש בדעת הרמב"ם. וזהו על דרך הגר"א הו"ד בסמוך. (אלא דס"ל להרמב"ם דכיון דאף כשאין לו הנאה הוא בכלל מצות כיבוד לכן צריך לזה קרא דכולכם חייבינן בכבודי ללמד שאינו דוחה איסורין, וע' בזה.)

לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום אין זה כבוד שנצטוו עליה". וגם מפורש בהדיא ברשב"א בבא מציעא הנ"ל כמו שכתבנו בדעתו.⁸

אולם יש להעיר דנראה דאף לאלו דסברי דאין זה בכלל מצות כיבוד כיון שאין לאביו הנאה של ממש, עדיין שייך מקצת חיוב לציית לאביו (כשאינו נגד מצוות התורה). דנר' דעכ"פ הוא בכלל דרך ארץ והל' דעות, דמפאת הכרת הטוב וכיוצ"ב אסור להיות חוצפן נגד רצון אביו ואמו, וצריך לתת להם כל כבוד דעלמא.⁹ שהרי אפי' לגבי בני נח כתבו הפוסקים דאיכא מצות כיבוד או"א מדין הכרת הטוב (ע' אגרו"מ יו"ד ח"ב סי' ק"ל שכתב כן מהרמב"ם הל' ממרים ה:יא, וע' כלי חמדה פר' יתרו אות ד' מש"כ מהגמ' נזיר סא:, וע"ע בקובה"ע ביאורי אגדות סו"ס ד'). [ואולי י"ל לפ"ו דבציור שלא יחשב כחוצפה אם לא ישמע להוריו אולי אין בזה איסור. וזהו שכתב הריטב"א דל"צ לשמוע להוריו לדבר רשות, דבעצם אין בזה שום חיוב. וע"ע מה שהערנו לעיל בזה.]

ויותר מזה כתב החזו"א (נשים סי' קמ"ח הערות לקידושין לב. תוד"ה רב יהודה) דאע"פ דאינו חייב במצות כיבוד כשלית ליה לאביו הנאה, אעפ"כ אם יגרום לו צער ע"י שאינו שומע אליו הוי בכלל מצות מורא ולא גרע מסותר דבריו דאסור. אבל לענ"ד לפי סתימת הראשונים לא נר' דאיכא חיוב ממש מפאת יראה, וצ"ל דשאני סתירת דבריו שמכחישו בהדיא. אבל עכ"פ לפי דברינו הנ"ל נר' דהדין דין אמת, דאסור לגרום צער להוריו והוא בכלל דרך ארץ שקדמה לתורה.

וכדאי להוסיף לדברינו מש"כ הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בשיחות מוסר (סוף מאמר ל"ז) וז"ל, "מקובלני שאין מצות כיבוד אב מתקיימת כהלכתה אא"כ מעריך הבן את אביו ומעריצו מאד, וחייב הבן למצוא באביו תכונות ומעלות שבהן הוא מצטיין יותר מכל אחד זולתו, והריהו בהן גדול הדור [וכן נהג אאמו"ר זצ"ל], כי אם לא יעירנו בלבו ואינו מחשיבו במעמקי

⁸ ומש"כ הרשב"א "שאיין עיקר כבודו אלא במה שיש לו בו הנאה", נר' דאין כוונתו לומר דאע"פ שאין זה עיקר המצוה מקצת מצוה מיהא איכא, אלא כוונתו כמו שהוא כתב בעצמו בפירוש שלא צוה רחמנא אלא על עיקר הכבוד.

⁹ אבל אין בזה מצוה ממש משו"ה ידחה לא תעשה, ומשו"ה כתבו הרשב"א וריטב"א וסיעתם דמיירי הגמ' דוקא כשאית ליה להאב הנאה. כן נר' פשוט, וזהו על דרך מש"כ הגר"א הנ"ל מטעמא אחרת קצת.

נפשו, כי אז אפי' הוא מאכילו ומשקהו וקם לפניו ורץ לפניו לא קיים מצות כיבוד אב כל עיקר. וכן ידוע מספר חרדים (ט:לה) וז"ל, "שידמה בלבו שהם גדולים ונכבדי ארץ שזהו עיקר כיבודם, ומתוך כך ודאי יכבדם בדיבור ובמעשה." וע"ע שם (אותיות לז-לח) דהוסיף בזה"ל, "שבכלל כיבודם האהבה, ודין הוא, שהרי אמרו במדרש דכל מצות כיבוד או"א היא פרעון חוב שהבן חייב לפרוע לאביו ולאמו הטובה שגמלוהו." ומזה נר' ודאי כמו שכתבנו דלכו"ע איכא חיוב מפאת דרך ארץ והכרת הטוב, וחיובו גדול מאד.

ה. חקירה אם אמרינן כולכם חייבין בכבודי אפי' כשהאב אינו חייב בהאי מצוה

עוד יש לע' בדרשת כולכם חייבין בכבודי, מהו הדין כשצו הוריו לעבור מצוה שאינן מחוייבין בו, כגון אמו שאומר לו לעבור על מצות עשה שהזמן גרמא. ולכאור' בכגון דא פשוט דאין לשמוע אליה, דסו"ס הרי גם היא חייבת בכבוד שמים, ועדיפי מצוות ה' מכבודה. אבל מהו הדין באביו סומא שאינו חייב במצוות, האם י"ל גם בכה"ג דכולכם חייבין בכבודי. (ובפרט יש לשאול כן לפי האחרונים דנקטו דפטור אף ממצוות ל"ת, ע' במנח"ח ב:כה, נובי"ת או"ח סי' קי"ב תשו' מבן המחבר, מקנה ורד"ל בהגהות לרא"ש קידושין סי' מ"ט, וע' היטב בלשון התוס' ב"ק סז. ד"ה וכן.)

ונר' לומר דאף בכה"ג אמרינן סברת כולכם חייבין בכבודי. שהרי לשון הרא"ש בתשו' הנ"ל הוא ש"מוראי למעלה ממוראכם", דהיינו דגמרינן דכבוד שמים עדיף ולא"ד משום שהאב חייב במצוות. ואפי' לתוס' יבמות (ה: ד"ה כולכם) דמבואר דגמרינן מדרשה זו להאי דין שנאמר בגמ' קידושין (לב). דכיבוד אב עדיף מכיבוד אם משום שאף האם חייבת בכבוד האב (ואם הם נתגרשו נר' שאינו חייב להקדים את אביו, וע' בזה), עדיין י"ל דהדרשה היא כעין גילוי מילתא שכבוד ה' עדיף מכבוד בנ"א, ואפי' אם אין לכלל בן אדם חיוב בכבוד שמים עכ"פ למדים מהדרשה דכבוד ה' עדיף. וצע"ע בזה.